

Vergaderjaar 2015–2016

34 444

**Raming der voor de Tweede Kamer in 2017
benodigde uitgaven, alsmede aanwijzing en
raming van de ontvangsten**

Nr. 4

DE STAAT VAN DE TWEDE KAMER (2015)**Inhoudsopgave**

	blz.
1. Inleiding	1
2. Plenaire vergaderingen en wetgeving	2
3. Commissieactiviteiten	7
4. Parlementair onderzoek en verwante onderwerpen	10
5. Tweede Kamer, Europa en overig internationale niveau	11
6. Contacten met de samenleving	13
7. Specifieke onderwerpen	15
a. Kabinetsformatie	15
b. Relatie met andere Hoge Colleges van Staat	15
c. Relatie met adviesorganen	16
d. Relatie met «de wetenschap»	16
<i>Literatuur</i>	17

1. Inleiding

Dit is de zesde Staat van de Tweede Kamer¹. Het presidium herinnert eraan dat de Staat bedoeld is als een jaarverslag, niet als een beleidsdocument. Wel kunnen de meerjarencijfers natuurlijk aanleiding geven tot reflectie op de ontwikkelingen in de werkwijze van de Kamer. Het presidium heeft vorig jaar aangekondigd de Staat niet meer op te bouwen rondom de zogenoemde zelfreflectiepunten uit het rapport «Vertrouwen en zelfvertrouwen»². Een uitvoerige motivering hiervoor is te vinden in de inleiding bij de Staat over 2014.

Het presidium benadrukt dat veel werkzaamheden van individuele Kamerleden en van de fracties niet in de Staat te lezen zijn, zoals vergaderingen van fracties, gesprekken en werkbezoeken van individuele Kamerleden of fracties of alle correspondentie tussen burgers en

¹ De Staat over resp. 2010 tot en met 2014 verscheen als Kamerstuk 32 745, nr. 4, Kamerstuk 33 210, nr. 4, Kamerstuk 33 609, nr. 4, Kamerstuk 33 924, nr. 4 en Kamerstuk 34 183, nr. 4.

² Kamerstuk 31 845, nr. 3.

Kamerleden. De Staat geeft dus slechts een beperkt beeld van de werkzaamheden die in de Kamer verricht worden.

2. Plenaire vergaderingen en wetgeving

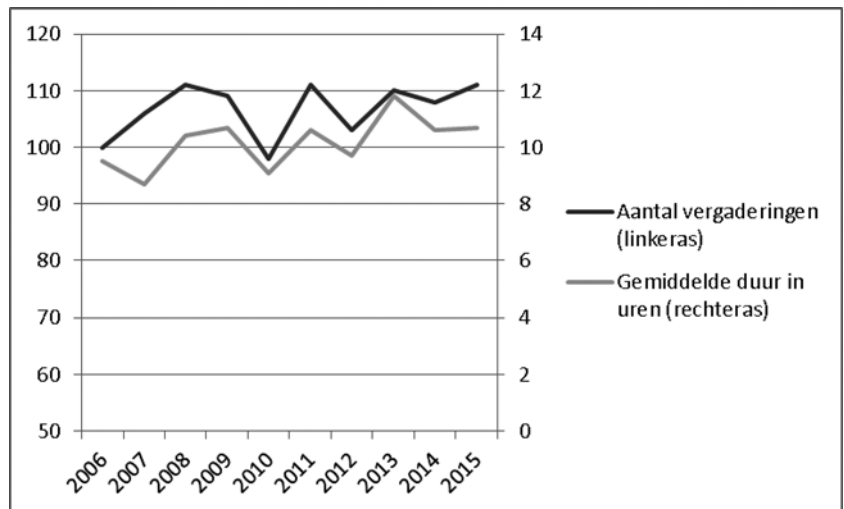
Het aantal plenaire vergaderingen is tamelijk stabiel:

Tabel 1 Plenaire vergaderingen

	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
aantal	100	106	111	109	98	111	103	110	108	111
uren	948	924	1.159	1.167	897	1.177	999	1.299	1.143	1.193
gem. ¹	9,5	8,7	10,4	10,7	9,1	10,6	9,7	11,8	10,6	10,7

¹ Gemiddelde duur van een vergadering in uren.

Grafiek 1: Plenaire vergaderingen in aantallen en gemiddelde duur

Een «normaal» parlementair jaar telt 1054 vergaderuren³. Afwijkingen naar boven ten opzichte van dit aantal duiden dus op een «druk» jaar.

Een onderverdeling van het soort debatten dat in die plenaire vergaderingen is gevoerd, levert het volgende op:

Tabel 2 Plenaire debatten

	2011	2012	2013	2014	2015
Wetsvoorstellen (excl. begrotingen en suppletoire begrotingen)	141	109	123	104	93
Begrotingen en suppletoire begrotingen	29	25	33	29	31
Verslagen van algemeen overleg (VAO's) (ook wel bekend als tweeminutendebatten)	239	176	216	179	198
Verslagen van schriftelijk overleg (VSO's) (ook wel bekend als tweeminutendebatten)	18	26	24	38	31
Dertigledendebatten	49	14	30	30	20
Hoofdlijndebatten ¹	0	0	1	0	0
Overige debatten ²	37	76	75	59	87

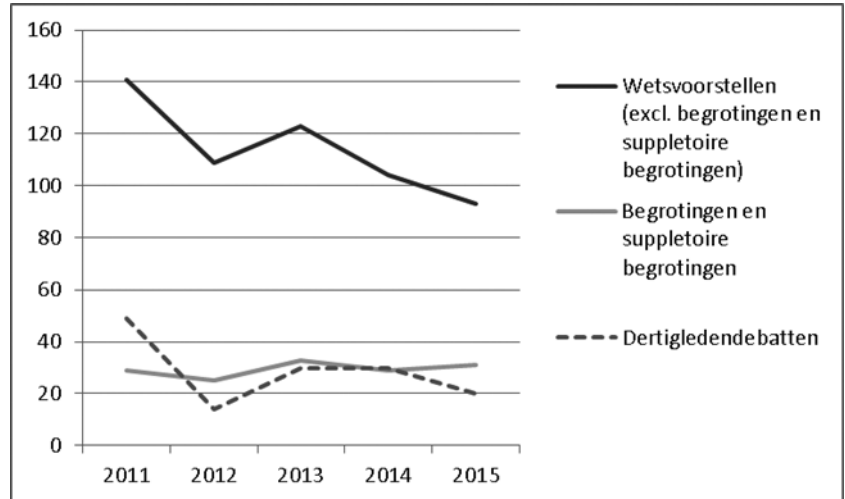
³ Een vergaderjaar van 38 weken met drie vergaderdagen per week maken 114 plenaire vergaderingen per jaar mogelijk. In die drie dagen vergadert de Kamer normaal gesproken 27 uur en drie kwartier, wat neerkomt op 1.054 uren per jaar.

	2011	2012	2013	2014	2015
Interpellatiedebatten	2	1	3	0	0

¹ Hoofdpijnendebatten als bedoeld in art. 91 van het Reglement van Orde: handelend over een wetsvoorstel en op voorstel van de commissie die over dat wetsvoorstel nog verslag moet uitbrengen. In de praktijk wordt de term «hoofdpijnendebat» door Kamerleden ook gebruikt in de letterlijke betekenis.

² Hieronder vallen gewone meerderheidsdebatten, debatten over een Europese top, over Voor- en Najaarsnota's

Grafiek 2 Enkele «soorten» debatten in aantallen

Het presidium merkt op dat lang niet alle dertigledendebatten waartoe wordt in de regeling van werkzaamheden wordt besloten uiteindelijk ook daadwerkelijk gevoerd worden. Door het verstrijken van de tijd tussen het besluit en het moment waarop het debat op de plenaire vergaderagenda komt, verzoekt de aanvrager niet zelden om het definitief van de lijst van in te plannen debatten te halen. Dit gebeurt bijvoorbeeld omdat het onderwerp inmiddels is besproken in een commissievergadering of afdoende aan de orde is geweest in een ander debat.

Het presidium heeft in de vorige Staat uitvoerig stilgestaan bij de frequentie en de duur van de regelingen van werkzaamheden. Beide blijven het presidium zorgen baren, omdat de hiermee gemoeide vergadertijd druk legt op de voor inhoudelijke debatten beschikbare tijd. In 2015 waren er 121 regelingen van werkzaamheden (slechts iets minder dan in 2014, toen er 129 zijn gehouden); de langste duurde 67 minuten⁴.

In onderstaande tabel zijn alle in 2015 plenair of tijdens commissievergaderingen⁵ ingediende moties opgenomen:

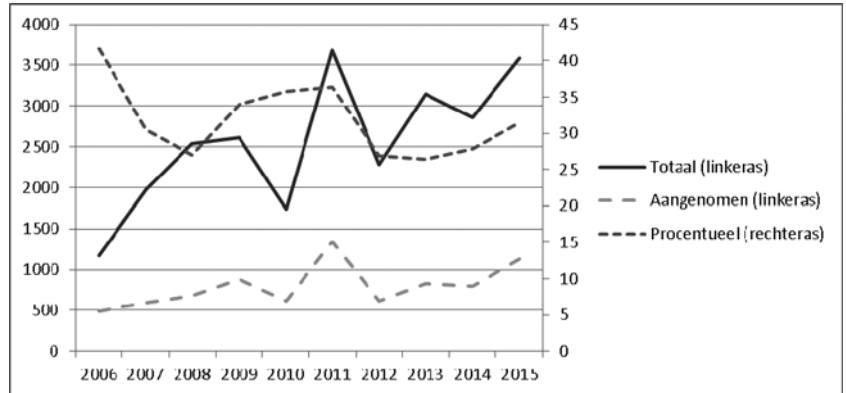
Tabel 3 Moties

	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Totaal	1170	1968	2543	2616	1734	3679	2286	3150	2860	3582
Aangenomen	488	601	686	889	620	1338	615	832	797	1127
Procentueel	41,7	30,5	27	34	35,8	36,4	26,9	26,4	27,9	31,4

⁴ Dit was de regeling van werkzaamheden op 19 mei 2015 (Handelingen II 2014/15, nr. 84, item 11)

⁵ In zogenoemde wetgevings- en notaoverleggen kunnen Kamerleden moties indienen. In een algemeen overleg is dit niet mogelijk.

Grafiek 3 Aantallen ingediende moties en percentages aangenomen moties

Het aantal in 2015 ingediende moties nadert het recordaantal van 2011. De grafiek laat een grillig verloop zien over de laatste jaren, maar met een stijgend gemiddelde. Het percentage aangenomen moties levert ook een grillig beeld op, maar wel is duidelijk dat het gemiddelde hiervan juist afneemt. In de jaarlijkse begrotingswetsvoorstellen presenteert de regering een «stand van zaken» van aangenomen moties.

Het aantal wetsvoorstellen dat jaarlijks bij de Tweede Kamer wordt ingediend laat een grillige curve zien, maar de laatste jaren is duidelijk een afnemende tendens zichtbaar. In 2015 zijn de minste wetsvoorstellen van de laatste tien jaar ingediend (zie tabel 4), begrotingswetsvoorstellen buiten beschouwing latend. Het aandeel initiatiefwetsvoorstellen blijft gering.

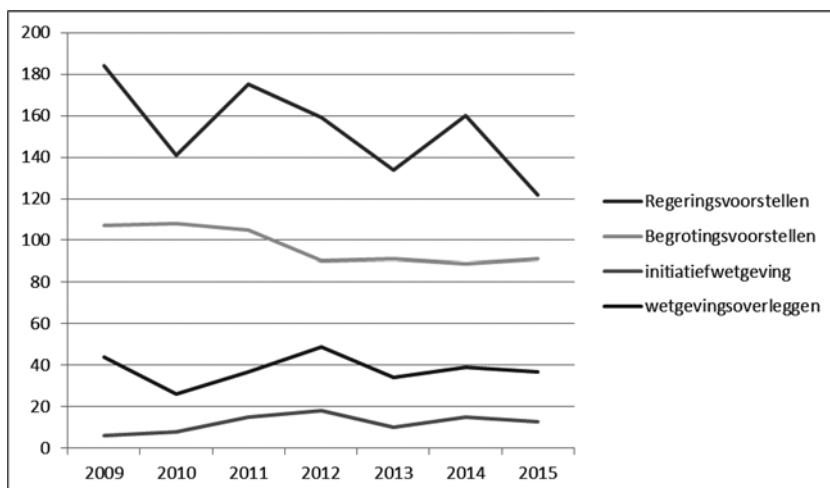
Tabel 4 Wetsvoorstellen en wetgevingsoverleggen

	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Totaal wetsvoorstellen¹	297	257	295	267	235	264	226
Begrotingswetsvoorstellen	107	108	105	90	91	89	91
Overige regeringswetsvoorstellen	184	141	175	159	134	160	122
Initiatiefwetsvoorstellen	6	8	15	18	10	15	13
Wetgevingsoverleggen ²	44	26	37	49	34	39	37

¹ De cijfers worden in deze Staat anders gepresenteerd dan in voorgaande Staten, doordat begrotingswetsvoorstellen nu zijn onderscheiden van overige wetsvoorstellen.

² Een wetgevingsoverleg wordt alleen gevoerd over grote en gecompliceerde wetsvoorstellen, waarbij vaak ook sprake is van relatief veel amendementen. Soms ook om de plenaire agenda te ontlasten.

Grafiek 4 Aantallen ingediende (initiatief)wetsvoorstellen en gehouden wetgevingsoverleggen

Verreweg de meeste wetsvoorstellen worden aangenomen, vaak ook met steun van de oppositie. In 2015 zijn, net als in 2013 en 2014, geen wetsvoorstellen verworpen.

Over de amendementen is de volgende informatie beschikbaar:

Tabel 5 Amendementen¹

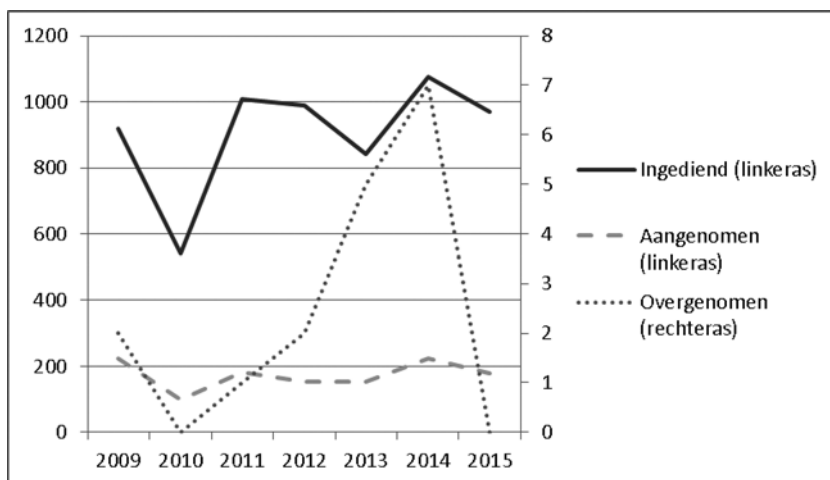
	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
ingediend	920	541	1008	988	841	1077	971
in stemming gebracht ²	531	262	546	448	458	627	526
aangenomen	225	100	181	154	152	225	180
procentueel	42	38	33	34	33	36	34
overgenomen ³	2	0	1	2	5	7	0

¹ Deze tabel vervangt de tabellen in alle vorige Staten; daarin ontbrak de categorie «in stemming gebracht», waardoor de berekening van het percentage «aangenomen» een vertekend beeld gaf.

² Het verschil tussen «ingediend» en «in stemming gebracht» heeft te maken met amendementen die aan het eind van een jaar nog in behandeling zijn en met de indiening van nieuwe, gewijzigde amendementen die ingediende amendementen vervangen.

³ Daarnaast zijn er nog de verworpen en ingetrokken amendementen.

Grafiek 5 Aantallen ingediende, aangenomen en overgenomen amendementen

Het aantal ingediende amendementen⁶ blijft de laatste jaren gemiddeld genomen tamelijk stabiel. In 2014 heeft het aantal ingediende amendementen een voorlopig hoogtepunt bereikt; het aantal in 2015 ingediende amendementen is weer iets minder. Ook het percentage aangenomen amendementen blijft de laatste jaren stabiel (ongeveer één derde). Kamerleden krijgen steun van het Bureau Wetgeving (BW) als zij amendementen overwegen in te dienen en, als het om begrotingswetsvoorstellen gaat, van het Bureau Onderzoek en Rijksuitgaven (BOR). Deze ondersteuning is vertrouwelijk.

Vaststaat dat zeker niet alle amendementen die aan het BW worden voorgelegd, ook daadwerkelijk worden ingediend. Naar schatting wordt de helft van de conceptamendementen niet ingediend. De niet-ingediende amendementen worden niet geregistreerd; zij blijven in de vertrouwens sfeer tussen indiener(s) en het BW. Niet-ingediende amendementen hebben doorgaans evenveel voorbereiding nodig als ingediende amendementen. Het presidium heeft in de vorige Staat al zijn zorgen geuit over het gegeven dat amendementen vaak pas kort voor of tijdens de plenaire behandeling van een wetsvoorstel worden ingediend.

Kamerleden kunnen bij de voorbereiding van amendementen ook, op grond van een overeenkomst tussen het presidium en de regering, een beroep doen op ambtenaren van departementen. In welke mate zij rechtstreeks een beroep doen op departementsambtenaren is niet bekend.

Op basis van dezelfde overeenkomst kunnen Kamerleden ook ondersteuning krijgen bij de voorbereiding van initiatiefwetgeving of van een initiatiefnota. Daarnaast heeft het presidium een interne regeling getroffen voor een bescheiden financiering van hulp van externe deskundigen aan initiatiefnemers⁷. Tot nu toe is hiervan enkele malen gebruikgemaakt. In 2015 zijn naast de 13 reeds genoemde initiatiefwetsvoorstellen 17 initiatiefnota's ingediend; dat zijn er overigens (zie tabel 13) minder dan in 2014.

De commissiegriffiers brengen in beginsel bij elk wetsvoorstel, met uitzondering van de begrotingsvoorstellen waarover het Bureau Onderzoek en Rijksuitgaven notities uitbrengt, een wetgevingsrapport uit. Daarin attenderen zij de Kamerleden op bijzonderheden. In 2015 ging het om 105 wetgevingsrapporten.

Informatie bereikt de Kamer op tal van manieren. De belangrijkste informatiebron blijft de regering, die grondwettelijk verplicht is om de inlichtingen die de Kamer verlangt, juist en volledig te verstrekken. Deze inlichtingenplicht impliceert ook een actieve, ongevraagde informatieverstrekking, zoals is uiteengezet in een uitvoerige notitie van de Minister van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties over de reikwijdte van artikel 68 van de Grondwet van 21 januari 2002⁸. Het presidium herinnert hieraan, omdat Kamerleden regelmatig vragen hebben over die reikwijdte. Het «toezicht» op het nakomen van de inlichtingenplicht van de regering aan het parlement, waaronder het niet-verstrekken van de gevraagde inlichtingen met een beroep op de uitzonderingsgronden, ligt bij de Kamers zelf, met als ultieme sanctie een motie van afkeuring. Artikel 68 van de Grondwet geeft elk individueel Kamerlid het recht om inlichtingen te vragen aan de regering, maar bepaalt tevens dat de hele Kamer die inlichtingen krijgt. Vandaar dat de mondelinge en schriftelijke vragen onder «plenaire activiteiten» kunnen worden geschaard.

⁶ Inclusief amendementen op begrotingswetsvoorstellen.

⁷ Het gaat op dit moment om een bedrag van maximaal € 5.000.

⁸ Kamerstuk 28 362, nr. 2

Tabel 6 Mondelinge en schriftelijke vragen van individuele Kamerleden

	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Mondelinge vragen ¹	92	113	134	135	101	217	166	180	168	157
aangemeld					698	1064	881	959	907	1096
Schriftelijke vragen	1772	2671	3002	3029	2552	3055	2535	2562	2423	2822

¹ Bedoeld zijn de mondelinge vragenreeksen, bestaande uit de vragen van de eerste vraagsteller en de vervolgvragen van andere leden.

Het aantal schriftelijke vragen leek sinds 2011 weer te dalen, maar in 2015 nam het aantal schriftelijke vragen weer toe. Het waren er nog wel minder dan in 2011.

Bij de cijferreeks over de mondelinge vragen past de kanttekening dat er, door het karakter van het mondelinge vragenuur, een «natuurlijke» limiet is aan het aantal mondelinge vragen. Het vragenuur kan immers maximaal één uur duren. Daarom is ook de cijferreeks over het aantal aanmeldingen voor het vragenuur interessant. In tabel 10 zijn die over de laatste jaren opgenomen. Daaruit kan worden afgeleid dat in elk van die jaren tussen de 15 en 20% van de aangemelde mondelinge vragen daadwerkelijk is gesteld. In dat opzicht is er dus geen sprake van een bepaalde trend. Niet-gehonoreerde aanmeldingen voor het vragenuur worden overigens vaak omgezet in schriftelijke vragen of verzoeken om een brief van de regering.

3. Commissieactiviteiten

In tabel 7 is het *totale* aantal commissievergaderingen opgenomen. Het grootste aandeel in de 1250 vergaderingen hadden de algemeen overleggen met de regering (408 in 2015, zie tabel 9), direct gevolgd door procedurevergaderingen (319 in 2015, zie tabel 8).

Tabel 7 Aantal commissievergaderingen (alle vormen)

	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
	1.323	1.421	1.741	1.720	1.180	1.734	1.106	1.391	1.226	1.250

Het aantal commissievergaderingen fluctueert sterk door de jaren heen, waarvoor geen evidente oorzaken zijn aan te wijzen. Vermoedelijk speelt wel een rol dat het aantal Kamercommissies in 2012 is afgenomen vanwege de vermindering van het aantal ministeries.

Het gemiddelde over de tienjarenreeks in tabel 3 bedraagt 1409. Sinds 2012 is het aantal commissievergaderingen lager dan dit gemiddelde. Terwijl het aantal plenaire vergaderingen in 2015 bovengemiddeld was, was bij het aantal commissievergaderingen het omgekeerde dus het geval. Het presidium moedigt commissies aan om jaarlijks zelf hun activiteiten te evalueren en de statistieken van de eigen commissie ook te vergelijken met die van andere commissies.

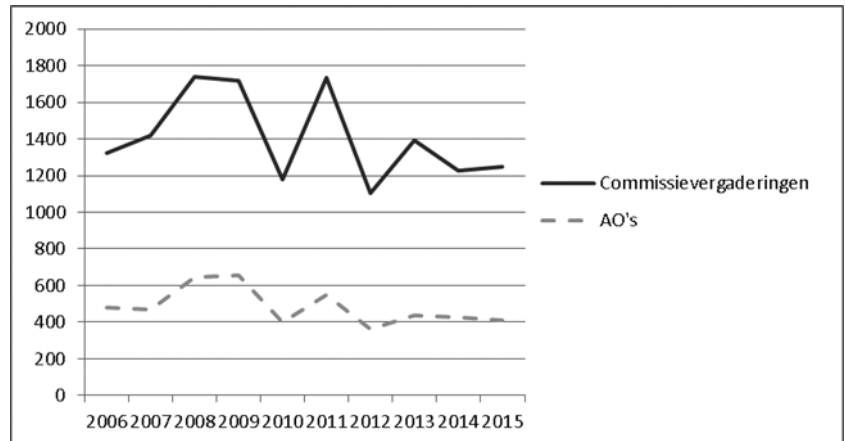
Tabel 8 Procedurevergaderingen en procedurebesluiten via e-mail

	2010	2011	2012	2013	2014	2015
procedurevergaderingen	362	387	328	347	326	319
via e-mail	573	686	540	710	552	396

Het verschijnsel van schriftelijke besluitvorming ofwel een «e-mailprocedure» heeft eind 2014 een basis gekregen in het Reglement van Orde⁹. Daarin staat uitdrukkelijk dat e-mailprocedures beperkt moeten blijven tot eenvoudige en spoedeisende zaken. Wellicht heeft dit bijgedragen aan de duidelijke afname van het aantal e-mailprocedures in 2015.

Tabel 9 Aantal algemeen overleggen

2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
481	470	644	557	399	548	360	437	427	401

Grafiek 6 Totaal aantal commissievergaderingen en aandeel algemeen overleggen daarin

Ook het aantal algemeen overleggen lijkt over de laatste tien jaren gezien te dalen. De laatste drie jaren blijft het aantal onder het gemiddelde van 473. Een algemeen overleg is gemiddeld ook niet langer gaan duren; de gemiddelde duur is al jaren ongeveer twee uur en één kwartier.

Het aantal plenaire debatten naar aanleiding van een algemeen overleg (de VAO's) in relatie tot het totaal aantal algemeen overleggen, schommelt tussen de 40 en 50%. Dat blijkt uit een combinatie van de cijfers in de tabellen 2 en 9: 49% in 2013, 42% in 2014 en 48% in 2015. Het aantal plenaire debatten naar aanleiding van een schriftelijk overleg (VSO's) is licht afgenomen, alsook het totale aantal schriftelijke overleggen (zie tabel 10). Het aantal schriftelijke overleggen dat gevolgd wordt door een VSO is verhoudingsgewijs gering, in 2015 was dat 13%. Schriftelijke overleggen worden kennelijk gereserveerd voor de minder controversiële onderwerpen.

Tabel 10 Gebruik van informatiebronnen in het constitutionele proces

	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Feitelijke vragenlijsten	246	266	320	341	249	298	269	268	286	298
Schriftelijk overleg	100	105	157	172	151	206	206	225	268	240
Brieven aan regering ¹	1063	1126	1403	1632	1281	1888	1443	1521	1647	1487

¹ Hieronder vallen ook veel verzoeken aan een bewindspersoon om te reageren op een brief van een derde.

De Kamer heeft tijdens het proces van zelfreflectie gepleit voor méér aandacht voor de uitvoerbaarheid van voorgestelde wetgeving en beleidsmaatregelen. Instrumenten die de Kamer kan inzetten om die aandacht te vergroten zijn:

⁹ Aan artikel 36 van het Reglement van orde is een vierde lid toegevoegd: «Indien een voorstel eenvoudig en spoedeisend van aard is, kunnen de leden van de commissie langs schriftelijke weg over dat voorstel besluiten. De voorzitter van de commissie beslist of een voorstel eenvoudig en spoedeisend van aard is. Het besluit, bedoeld in de eerste volzin, wordt genomen als ware de Kamer in voltallige samenstelling bijeen en zou zij stemmen als bedoeld in artikel 69, derde lid». In het parlementaire informatiesysteem Parlis wordt de e-mailprocedure binnenkort ook als zelfstandige besluitvormingsprocedure opgenomen en openbaar gemaakt.

- uitvoeringsonderzoeken ex post en ex ante door een Kamercommissie, onder andere in de vorm van hoorzittingen en gesprekken of door gebruik te maken van de expertise van adviesorganen (die op hun beurt vaak al aandacht hebben besteed aan uitvoeringsvragen dan wel in staat zijn om die vragen alsnog te beantwoorden);
- begrotingsonderzoeken, vooral voor de evaluatie (ex post) van beleidsmaatregelen of om een kritische reflectie op verwachte resultaten (ex ante) te bieden;
- de wetgevingsrapporten en andere notities van de ambtelijke commissiestaven.

Eén van de methoden om inzicht te krijgen in de (verwachte) praktijk van het Kamerwerk is het houden van, al dan niet intensief voorbereide, hoorzittingen. Uit de meerjarencijfers voor de in tabel 11 genoemde instrumenten valt te concluderen dat de (klassieke) hoorzitting steeds minder wordt gehouden, maar het rondetafelgesprek steeds meer, hoewel aan die toename een eind lijkt gekomen.

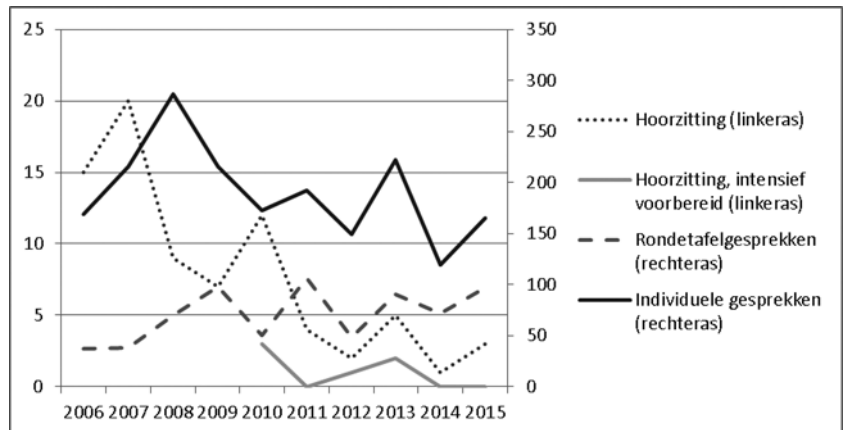
Tabel 11 Hoorzittingen en dergelijke

	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Hoorzitting	15	20	9	7	12	4	2	5	1	3
Hoorzitting (intensief voorbereid)					3	0	1	2	0	0
Rondetafelgesprek ¹	37	38	70	98	50	106	48	90	72	97
Individuele gesprekken ²	169	216	287	216	173	192	149	222	119	165

¹ Tijdens een rondetafelgesprek zitten alle genodigden tegelijkertijd aan tafel om deel te nemen aan de gedachtewisseling, terwijl in een klassieke hoorzitting genodigden één voor één hun inbreng leveren.

² Het gaat om gesprekken van een commissie met één persoon of instantie.

Grafiek 7 Aantallen hoorzittingen, rondetafelgesprekken en individuele gesprekken

Een parlementair instrument dat reglementair al lang bestaat maar pas de laatste jaren wordt toegepast, is de door een Kamercommissie uit haar midden aangewezen rapporteur (of rapporteurs) over een bepaald vraagstuk. Hierbij gaat het niet om de rapporteurs die in het kader van de begrotingsbehandeling een specifiek deel van het begrotingsonderzoek voor hun rekening nemen. Dat gebeurde in 2015 maar liefst 17 keer, een verdubbeling ten opzichte van 2014. Het leeuwendeel daarvan is aangewezen door twee commissies: Infrastructuur en Milieu en Economische Zaken (soms zijn er overigens méér rapporteurs op één onderwerp). De verwachting is dat er vaker rapporteurs aangewezen zullen worden (zie ook verderop bij het onderdeel «Europa»). Begin 2016 heeft de Kamer een wijziging van het Reglement van Orde aangenomen

waardoor een duidelijke omschrijving van de opdracht, de termijn en het budget voor de rapporteur wordt voorgeschreven.

De commissies (en onder voorwaarden de individuele leden hiervan) krijgen ook informatie van de ambtelijke diensten, met name vanuit de Griffies Commissies en het Bureau Onderzoek en Rijksuitgaven. Zij krijgen die informatie in de vorm van zogenoemde stafnotities¹⁰, en vanuit de Dienst Informatievoorziening in de vorm van informatiedossiers over specifieke debatten waarop Kamerleden per e-mail worden geattendeerd.

Tabel 12 Stafnotities

	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
GC's	237	447	381	339	250	446	427	349	260	247
EU-notities en signaleringen							113	141	173	165
BOR	107	108	141	167	107	130	109	113	135	164
DIV				84	50	55	20	40	22	30

4. Parlementair onderzoek en verwante onderwerpen

In 2015 is één onderzoek gestart in het kader van de eigen toekomst- en onderzoeksagenda van de Kamer, het onderzoek naar een breed welvaartsbegrip.

De commissie voor de Rijksuitgaven heeft begin 2015 een externe evaluatie van het instrument «eigen toekomst- en onderzoeksagenda» gepresenteerd¹¹. Het presidium stemde in met de belangrijkste conclusie, namelijk dat er in de Kamer kennelijk weinig draagvlak bestaat voor de manier waarop de toekomst- en onderzoeksagenda (een resultaat van de parlementaire zelfreflectie) tot nog toe vorm wordt gegeven. Het presidium verzocht de commissie voor de Werkwijze daarom om zich te bezinnen op mogelijke alternatieven. De commissie voor de Werkwijze heeft de Kamer aanbevolen om niet meer vooraf de parlementaire onderzoeksagenda of een deel daarvan vast te stellen. In plaats daarvan moet de Kamer gebruik blijven maken van de bestaande onderzoeksinstrumenten als daaraan behoefte bestaat. De ambtelijke staf dient commissies en Kamerleden tijdig op deze onderzoeksinstrumenten te attenderen.

In oktober 2015 heeft de enquêtemissie Fyra haar eindrapport uitgebracht. Het debat met de commissie was in januari 2016.

In het kader van de controletaak van de Kamer kan de groteprojectenregeling niet onvermeld blijven. De laatste jaren lopen er gemiddeld 10 grote projecten ofwel projecten van groot maatschappelijk belang. Over de voortgang hiervan wenst de Kamer doorlopend te worden geïnformeerd, volgens een met de verantwoordelijke bewindspersoon overeengekomen schema. In 2015 liepen er zelfs 11 projecten (waarvan 10 al in eerdere jaren waren gestart) en is veel informatie verstrekt over de voortgang van maatschappelijke relevante projecten van enige omvang, met toepassing van het informatieprotocol tussen Kamer en regering.¹²

¹⁰ In deze tabel worden niet alleen de sectorale stafnotities gerekend bedoeld in par. 3, maar ook notities bij begrotingen.

¹¹ Kamerstuk 32 224, nr. 12.

¹² In 2015 is de Toekomst van de Nederlandse onderzeedienst (Kamerstuk 34 225) als groot project toegevoegd aan de lijst.

Ook initiatiefnota's hebben doorgaans tot doel om een onderwerp uit te diepen en op de agenda van een Kamercommissie te plaatsen (zie tabel 13). Het instrument is duidelijk «in opmars», hoewel er in 2015 weer minder zijn uitgebracht dan in 2014.

Tabel 13 Initiatiefnota's

	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
	3	2	2	6	11	26	17

Op verzoek van de Kamer door derden uitgevoerd onderzoek komt in hoofdstuk 7 aan de orde.

5. Tweede Kamer, Europa en overige internationale niveau

Tabel 14 «Europa»-instrumenten

	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Commissievergaderingen i.v.m. een Europese Raad	38	61	75	83	56	73	63	68	73	56
Parlementair voorbehoud	-	-	-	-	-	8	2	11	7	4
Subsidiariteitstoetsen	-	-	-	-	3	5	5	10	3	1
Politieke dialogen	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1

Zoals het presidium vorig jaar ook al opmerkte, is het nog een uitdaging om actief met andere Europese parlementen de toepassing van instrumenten als het parlementair voorbehoud en de subsidiariteitstoets af te stemmen. Door actieve afstemming kan het standpunt van de (meerderheid van de) Tweede Kamer steun krijgen in andere parlementen, zodat de genoemde instrumenten op Europees niveau effect hebben. Daarnaast is het waardevol om met andere parlementen te spreken over actuele ontwikkelingen en over werkwijzen. De in tabel 14 genoemde instrumenten zijn in 2015 overigens weinig toegepast. Wel hebben veel van de rapporteurs (zie hoofdstuk 3) zich in opdracht van een Kamercommissie ontfermd over een Europees dossier.

Voornamelijk op Europees en internationaal vlak werken de Eerste en de Tweede Kamer samen¹³, zo heeft het presidium al eerder vastgesteld. Zo vindt er intensieve afstemming plaats in de procedure voor de toepassing van verschillende Europese instrumenten. Als beide Kamers uitgenodigd worden om een ander parlement te bezoeken, wordt er een gezamenlijke delegatie samengesteld.

In 2014 is al begonnen met de gezamenlijke voorbereiding van de parlementaire activiteiten tijdens het Nederlandse voorzitterschap van de Europese Unie in het eerste halfjaar van 2016. Er is een projectorganisatie opgezet en er zijn thema's gekozen voor enkele interparlementaire conferenties tijdens het voorzitterschap.

De Kamercommissies bezoeken regelmatig Europese instellingen in Brussel. Ook gaan ze voor andere werkbezoeken naar het buitenland.

¹³ De Tweede Kamer verzorgt delen van de ambtelijke ondersteuning van de Eerste Kamer, zoals door de Dienst Verslag en Redactie, de Beveiligingsdienst, de Dienst Automatisering en de Griffies Verzoekschriften en Interparlementaire Betrekkingen.

Tabel 15 Aantal buitenlandse werkbezoeken

	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Buitenlandse werkbezoeken	15	35	17	9	15	9	14	26	17
Bezoeken aan ¹ Europese instellingen	2	10	9	6	9	3	9	4	7
Deelname aan internationale conferenties	31	7	13	14	9	17	18	12	9

¹ Doorgaans worden deze bezoeken begeleid door de permanente ambtelijke vertegenwoordiging van de Kamer bij het Europees parlement.

De reisdoelen worden niet systematisch geregistreerd. Wel wordt van elke reis een verslag uitgebracht, dat als Kamerstuk verschijnt.

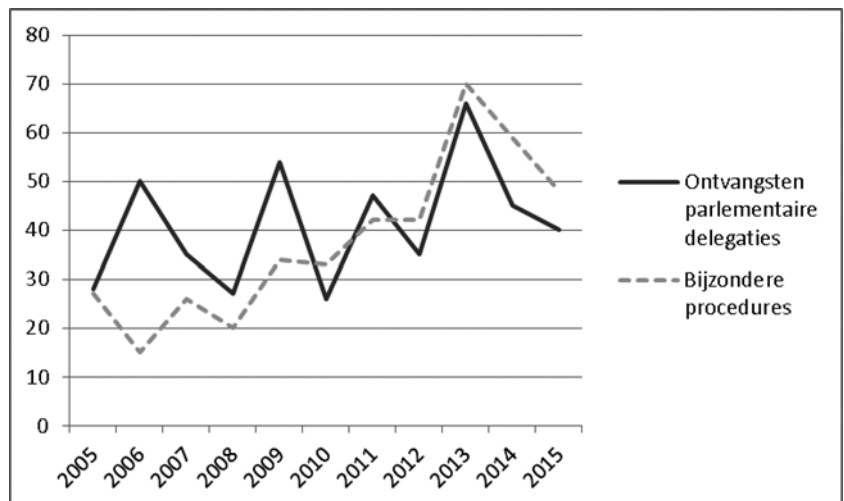
De commissie voor Koninkrijksrelaties houdt in beginsel halfjaarlijks het zogenoemde Interparlementair Koninkrijksoverleg (IPKO). In 2015 is het IPKO gehouden van 6 tot en met 9 januari op Aruba en van 27 tot en met 29 mei in Nederland.

De Kamer ontvangt meer buitenlandse delegaties dan dat zij uitzendt:

Tabel 16 Ontvangsten buitenlandse gasten en delegaties

	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Ontvangsten parl. del.	28	50	35	27	54	26	47	35	66	45	40
Bijzondere procedures ¹	27	15	26	20	34	33	42	42	70	59	48

¹ Met «bijzondere procedures» worden bijvoorbeeld ontvangsten bedoeld van vertegenwoordigers van buitenlandse parlementen, regeringen of politieke organisaties die om politieke redenen geen commissieactiviteit kunnen zijn. Een of meer leden vormen de ontvangende partij; andere leden kunnen de ontvangst desgewenst bijwonen.

Grafiek 8 Aantallen ontvangen delegaties en bijzondere ontvangsten buitenlandse gasten

Jaarlijks ontvangt de Kamer ook de Nederlandse ambassadeurs in het buitenland.

Ook de Voorzitter ontvangt met grote regelmaat buitenlandse gasten (met name de Voorzitters van andere Huizen van Afgevaardigden). Ook neemt zij deel aan dergelijke ontvangsten bij staatsbezoeken. Samen met enkele commissievoorzitters (Buitenlandse Zaken, Buitenlandse Handel en Ontwikkelingssamenwerking en Europese Zaken) ontvangt de Voorzitter ook regelmatig buitenlandse ambassadeurs in Nederland.

De Kamer zendt ook delegaties uit naar de interparlementaire organen. In tabel 17 staan gegevens over plenaire bijeenkomsten van interparlementaire organen. Veel van deze organen kennen ook commissies op deelterreinen, die met grotere regelmaat bijeenkomen. Hieraan nemen ook Nederlandse delegaties deel.

Tabel 17 Interparlementaire organen

Organisatie/Parlementaire Assemblée van de	Freq. per jaar
NAVO (Noord Atlantische Verdragsorganisatie)	2
OVSE (Organisatie voor veiligheid en samenwerking in Europa)	3
Parlementaire Assemblée van de Unie voor de Mediterrane Regio	1
Raad van Europa	4
Benelux	3
IPU (Interparlementaire Unie)	2
Nederlandse Taalunie	3

De Voorzitter, commissievoorzitters of hun plaatsvervaardigers nemen regelmatig deel aan conferenties in het buitenland, als zij uitgenodigd zijn om het Nederlandse parlement daar te vertegenwoordigen (zie tabel 13). Ook daarvan wordt een verslag gemaakt.

Ook veel internationale contacten lopen via individuele Kamerleden of fracties.

6. Contacten met de samenleving

De Tweede Kamer heeft op vele manieren *actief* contact met burgers en instellingen.

Dit contact bestaat in het bijzonder tussen individuele Kamerleden of fracties en burgers en instellingen. Dit contact is wellicht zelfs intensiever dan het contact met de Kamer als zodanig. Naast e-mail worden vooral sociale media als Facebook en Twitter gebruikt in het individuele contact tussen Kamerleden en burgers. Sociale media worden ook gebruikt voor (bescheiden) contact, tussen de Kamer of haar commissies en burgers. Er is waarschijnlijk ook sprake van een verschuiving van e-mailverkeer naar Twitterverkeer.

Naast de al in hoofdstuk 3 genoemde hoorzittingen en rondetafelgesprekken, zijn andere wijzen van contact met burgers en instellingen opgenomen in onderstaande tabel¹⁴:

Tabel 18 Actieve contactvormen met burgers en instellingen in aantallen

	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Brieven en e-mails ¹	9.662	9.276	7.397	8.311	6.043	8.772	6.907	8.128	7.068	6.919
Twitter ²									34.500	51.194
Petities	122	115	145	109	104	149	94	121	91	111
Gesprekken ³	169	216	287	216	173	192	149	222	119	165
Verzoekschriften ⁴	378	367	282	247	201	216	199	146	162	167
waarvan beh.	82	64	82	74	52	68	66	45	49	41
procentueel	22	17	29	30	26	31	33	31	30	25
Burgerinitiatieven	1	1	1	1	5	7	0	5	6	7

¹⁴ Telefoongesprekken worden niet geregistreerd.

	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
waarvan beh.	0	1	0	0	2	3	-	3	1	4
Binnenlandse werkbezoeken	34	48	38	54	29	43	17	53	41	33

¹ Vermeld zijn alleen de brieven en e-mails van burgers en instellingen die rechtstreeks of na doorgeleiding zijn behandeld door een commissie en die derhalve in Parlis worden geregistreerd. De aantallen *ontvangen* brieven e.d. zijn dus hoger. Met name de Kamervoorzitter ontvangt veel brieven, waarvan een deel wordt doorgeleid naar een Kamercommissie.

² Het betreft volgers van het algemeen Twitteraccount (@2eKamertweets) van de Kamer. Daarnaast zijn er ook enkele Kamercommissies met een twitteraccount.

³ Bedoeld zijn de, vaak besloten, gesprekken van een commissie met een of meer personen.

⁴ Een verzoekschrift is een petitie van een burger of instelling over een individuele aangelegenheid. Voor zowel verzoekschriften als burgerinitiatieven geldt dat zij, om voor behandeling in aanmerking te komen, moeten voldoen aan de voorwaarden in het Reglement van Orde. De beoordeling en behandeling hiervan is aan de commissie voor de Verzoekschriften en de Burgerinitiatieven.

Er zijn ook *passieve* vormen van contact tussen Kamer en samenleving, namelijk contact waarbij de Kamer alleen informatie verstrekt. Deze contactvormen zijn opgenomen in de volgende tabel:

Tabel 19 Overige contactvormen met burgers

	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Bezoekers ¹	160.470	152.292	181.561	166.176	177.538	177.471	166.853
Internet ²	831.526	1.609.500	1.459.116	1.340.309	686.840	1.046.890	1.954.521
Vergaderapp ³						4.290	5.184
Kijkers rechtstreekse tv-uitzendingen:							
<i>Vragenuur</i> ⁴	130.000	135.536	114.667	118.710	121.323	106.342	104.500
<i>Prinsjesdag</i> ⁵	974.000	1.015.000	1.216.000	1.047.000	1.470.000	1.475.000	1.213.000
<i>APB</i> ⁶	318.000	405.500	317.500	349.000 ⁷	478.000	351.000	420.500
Kijkers livestreams plenair	471.115	480.649	899.165	570.017	484.921	382.054	328.752
Kijkers livestreams commissies	157.782	175.192	289.599	248.974	224.480	344.410	351.568
Kijkers Debat Gemist						277.073	294.056
Kijkers YouTube ⁸							
<i>Parlementaire enquête Fyra</i>							35.486

¹ Bedoeld zijn bezoekers die op enig moment plaatsnemen op de publieke tribune in de grote vergaderzaal (ook als daar géén vergadering is) of bij een commissievergadering, individueel of in groepsverband, al dan niet vanwege een rondleiding.

² Het betreft zogenoemde «unieke bezoeken»: elke keer dat iemand de Kamersite bezoekt.

³ Betreft het totaal aantal downloads van de vergaderapp in de Apple en Android stores.

⁴ Het gaat om de gemiddelde kijkdichtheid.

⁵ De uitzending van na de troonrede gevoerde gesprekken in het gebouw van de Tweede Kamer.

⁶ Algemene Politieke Beschouwingen.

⁷ In 2012 betrof dit het debat over de regeringsverklaring.

⁸ Via het YouTube-kanaal van de Tweede Kamer kunnen gebruikers de openbare verhoren van parlementaire enquêtecommissies en onderzoekscommissies terugkijken.

Uit deze cijfers valt op te maken dat het aantal bezoekers aan de Kamer stabiel is over een reeks van jaren; in 2015 waren het er wel minder dan in beide voorgaande jaren.

Het aantal bezoekers van de website van de Kamer stijgt vanaf 2014 duidelijk weer, in 2015 is zelfs een voorlopig record gevestigd. Het aantal kijkers naar de livestreams van de plenaire vergadering is afgenomen ten opzichte van de laatste jaren. Dat geldt ook voor de directe tv-uitzendingen. Wel neemt het aantal kijkers naar de livestreams van commissievergaderingen toe. Tegenwoordig zijn alle openbare commissievergaderingen live te volgen via de Kamerwebsite. Tot voor kort konden belangstellenden alleen vergaderingen in bepaalde zalen volgen.

De afname van kijkers naar de plenaire livestream kan verschillende oorzaken hebben. Enerzijds had de Kamer een technische inhaalslag te maken. Het was bijvoorbeeld nog niet mogelijk om de debatten te

bekijken op mobiele apparatuur, terwijl steeds meer mensen daar behoefte aan hadden. Sinds kort zijn alle Kamerdebatten via mobiele apparaten (vanaf www.tweedekamer.nl) te bekijken. Ook is er een app in de maak (Debat Direct) die live-uitzendingen voorziet van extra informatie. Anderzijds zijn er de afgelopen jaren mogelijkheden bij gekomen om de Kamerdebatten te bekijken. Zo is tv-kanaal NPO Politiek populairder geworden. Ook lijkt er sprake van een verschuiving in kijkgedrag, van plenaire debatten naar commissiedebatten.

Bijeenkomsten in het Kamergebouw van politieke partijen en andere bij de publieke zaak betrokken instanties zijn niet geregistreerd.

Het vertrouwen van de burger in de politiek («Den Haag») laat, langjarig beschouwd, een licht dalende trend zien. Vooral het vertrouwen in de regering blijkt af te nemen, maar het rapportcijfer voor het parlement blijft vrij stabiel (te weten 5,2 in 2015, net als in 2003).¹⁵

7. Specifieke onderwerpen

a. Kabinetsformatie

Op 9 december 2015 boden onderzoekers van het Centrum voor Parlementaire Geschiedenis en de Radboud Universiteit Nijmegen hun rapport over de kabinetsformatie van 2012 aan het presidium aan.¹⁶ De onderzoekers concluderen dat de gewijzigde artikelen 139a en 139b in het Reglement van Orde en de nieuwe formatieprocedure (waarin de Kamer het voortouw heeft) goed heeft gewerkt. De Kamer heeft in 2015 ingestemd met de wijzigingen van het Reglement van Orde¹⁷ die de onderzoekers hadden aanbevolen. Het presidium heeft zich in 2015 ook gebogen over een conceptdraaiboek voor de formatie. Een definitief draaiboek moet nog worden vastgesteld.

b. Relatie met andere Hoge Colleges van Staat

Sinds 1 september 2010 kan de Kamer, door een wijziging van de Wet op de Raad van State, aan de Raad om voorlichting vragen over kwesties van bestuur en wetgeving. Deze voorlichting moet duidelijk onderscheiden worden van de adviesfunctie van de Raad. Hier wordt, mede op verzoek van de Raad zelf, spaarzaam gebruik van gemaakt. In 2015 gebeurde dit één keer.¹⁸

De Algemene Rekenkamer is ook een belangrijke bron van informatie voor de Kamer. Niet alleen stuurt de Rekenkamer al haar rapporten door aan de Kamer (vaak begeleid door briefings), maar op verzoek van de Kamer kan zij ook specifieke onderzoeken uitvoeren (zogenoemde verzoekonderzoeken) of schriftelijke dan wel mondelinge voorlichting geven. In 2015 heeft de Algemene Rekenkamer op de derde woensdag in mei zoals gebruikelijk haar rapport Staat van de Rijksverantwoording 2014 en de rapporten bij de jaarverslagen 2014 van de ministeries uitgebracht. Daarnaast zijn verspreid over het jaar diverse brieven en publicaties naar de Kamer gestuurd, waaronder zeven brieven over geactualiseerde webdossiers, een brochure over effecten van bezuinigingen, alsmede 42

¹⁵ Burgerperspectieven, 2015, nr. 4, SCP.

¹⁶ Evaluatie van de kabinetsformatie 2012; de toepassing van artikel 139a Reglement van Orde van de Tweede Kamer, P.P.T. Bovend'Eert, CC. Van Baalen en A. van Kessel, Kamerstuk 33 410, nr. 72.

¹⁷ Kamerstuk 34 187

¹⁸ Op verzoek van de commissie voor Koninkrijksrelaties, over een Koninkrijksaangelegenheid (Kamerstuk 34 000 IV, nr. 52).

onderzoeksrapporten. Tevens heeft de Algemene Rekenkamer – in de periode oktober tot november 13 brieven met aandachtspunten bij de diverse begrotingshoofdstukken van de Rijksbegroting 2016 aan de Kamer gezonden. De Algemene Rekenkamer heeft in 2015 op verzoek van diverse Kamercommissies 31 keer een besloten technische briefing gegeven over uitgebrachte brieven of publicaties. Tevens heeft de Rekenkamer op verzoek van de commissie voor Infrastructuur en Milieu een besloten briefing gegeven over ProRailrapporten die in eerdere jaren zijn uitgebracht. Ten slotte heeft de Algemene Rekenkamer op verzoek van de Tweede Kamer in 2015 een dashboard ontwikkeld dat past bij de bekostigingssystematiek in het primair onderwijs, voortgezet onderwijs en middelbaar beroepsonderwijs. Met behulp van dit dashboard kan de Kamer de realisatie van de onderwijsdoelen volgen, die beoogd zijn met eerder toegekende (extra) financiële middelen.

De Nationale ombudsman stuurt zijn rapporten, waarin aanbevelingen zijn opgenomen over de uitvoering van beleid, naar de Kamer. Statistische en andere gegevens over die rapporten zijn opgenomen in de jaarverslagen die de Nationale ombudsman uitbrengt en die elk jaar onderwerp zijn van een debat in de Tweede Kamer.

c. Relatie met adviesraden

Volledigheidshalve verwijst het presidium naar wat in de vorige paragraaf staat over de samenwerking met adviesraden en de Raad van State. De meeste adviesorganen van de overheid zijn wettelijk of statutair niet alleen adviesorganen van de regering, maar ook van het parlement. Naast het rechtstreekse verzoek om een advies, behoren tot de mogelijkheden: briefings en updates van reeds uitgebrachte adviezen, korte adviesbrieven, briefings bij nieuwe adviezen, het vroegtijdig aanbieden en bespreken van het jaarlijkse werkprogramma en het op strategische momenten raadplegen van het actuele kennisaanbod. Het feitelijke «gebruik» van de adviesorganen door de Kamer(commissies) is nog in ontwikkeling. In 2014 werd vier keer om een «advies» gevraagd, minder vaak dan in 2013 (zes keer). In 2015 werd eveneens vier keer om een advies van een adviesraad gevraagd.¹⁹

d. Relatie met «de wetenschap»

In het kader van de samenwerking met de wetenschapsorganisaties (KNAW, NWO, VSNU en de Jonge Akademie) zijn in 2015 twee ontbijtbijeenkomsten gehouden. Dit zijn informele ontmoetingen tussen wetenschappers en Kamerleden met een specifiek gespreksonderwerp. Ook zijn er zeven netwerkverkenningen uitgevoerd (inventarisaties van lopende onderzoeken naar een bepaald onderwerp). De Kamer heeft in 2015 géén gebruikgemaakt van de mogelijkheid om factsheets te laten opstellen.

De Universiteit van Groningen heeft op verzoek van de Kamer een onderzoek uitgevoerd naar het wetsvoorstel Omgevingswet.

Den Haag, 2016

¹⁹ Te weten één op het beleidsterrein VWS en drie op het beleidsterrein OCW.

Literatuur

(Overzicht van enkele in 2015 verschenen boeken en publicaties in tijdschriften over de Tweede Kamer)

Aelst, P. van e.a.

Van de krant naar de Kamer en terug?

Res Publica 2015 nr. 4 blz. 433–455

Analyse van de relatie tussen media en politiek aan de hand van de mondelinge Kamervragen in de periode 2006–2011. Onderzocht is onder andere hoe vaak Kamerleden hierin naar media verwijzen, hoeveel media-aandacht er aan vooraf ging en hoeveel berichtgeving er op de gestelde Kamervragen volgde.

Aerts, R. e.a. (red.)

In dit Huis: twee eeuwen Tweede Kamer

Amsterdam, 2015

Geschiedschrijving van de Tweede Kamer als instituut naar aanleiding van het tweehonderdjarig bestaan.

Bennekom, W. van

De jaren van Maarten van Traa

Amsterdam, 2015

Beschrijving van het leven van Maarten van Traa (1945–1997), PvdA. Tijdens het eerste kabinet-Kok leidde hij het onderzoek naar de IRT-affaire. Op basis van archiefonderzoek, persoonlijke documenten en gesprekken met betrokkenen in binnen- en buitenland brengt de auteur, met de hoofdpersoon ook een tijd tot leven die nog maar kort achter ons ligt, maar die van groot belang is voor het begrijpen van de wereld van vandaag.

Borman, T.C.

Het ambacht: voorhangprocedures voor inwerkingtredingsbesluiten: een staatsrechtelijk gedrocht?

Regelmaat 2015 nr. 6 blz. 459–475

Belichting van voorhangprocedures voor koninklijke besluiten waarmee een wet in werking wordt gesteld.

Volgens deze procedure wordt de wet dan weliswaar door de Tweede en Eerste Kamer aangenomen, maar zij behouden zich daarbij uitdrukkelijk het recht voor om te beslissen of en wanneer de wet (of een gedeelte daarvan) daadwerkelijk effect krijgt. Dit is een nieuw fenomeen, dat staatsrechtelijk bijzonder is te noemen. Overzicht van de gevallen waarin een dergelijke voorhangprocedure aan de orde was. Tot slot enkele conclusies.

Bos, A. e.a. (red.)

Jaarboek parlementaire geschiedenis 2015: De Eerste Kamer

Amsterdam, 2015

Parlementair jaarboek met als thema de Eerste Kamer.

Bovend'Eert, P.P.T.

Terugkerend rumoer over benoemingen door de regering en de Tweede Kamer

Nederlands Juristenblad 2015 nr. 2 blz. 94–101

Bijdrage over benoemingen door regering en Tweede Kamer van functionarissen in openbare ambten aan de hand van een aantal incidenten, te weten de benoeming van toenmalig Minister Donner tot vicepresident van de Raad van State in 2011, twee benoemingen bij de Hoge Raad in 2011, de benoeming van Staatssecretaris Co Verdaas in 2013 en de benoeming van de Nationale ombudsman in 2014. Een

transparante benoemingsprocedure vereist niet volledig openheid, maar wel voldoende transparantie ten aanzien van de keuzes die gemaakt worden. De vertrouwensregel en de ministeriële verantwoordelijkheid bieden voldoende houvast om de zeggenschap van de Tweede Kamer op benoemingen gestalte te geven.

Brand, C.

Gevalen op het Binnenhof: afgetreden ministers en staatssecretarissen 1918–1966

Amsterdam, 2015

Over ministers en staatssecretarissen die sinds het einde van de Eerste Wereldoorlog hun ontslagbrief hebben geschreven. Bestrijkt de periode 1918–1966.

Burg, M.M. van der e.a.

Parlementair onderzoek- en enquêterecht

Nestor 2015 nr. 83 blz. 4–8

Nestor 2015 nr. 84 blz. 3–15

Korte beschouwing over het fenomeen van parlementaire onderzoeken en parlementaire enquêtes.

Aan de oproep in het eerste deel om ervaringen op papier te zetten is gehoor gegeven. In het tweede deel de ervaringen van Jan de Wit als voorzitter van de Parlementaire Enquêtecommissie Financieel Stelsel, en in interviewvorm de persoonlijke ervaringen van Marijke Augusteijn, Thom de Graaf en Henk van Hoof. Daarbij komen tevens de invloed van hun deelname op hun functioneren in de fractie en op hun loopbaan na de Kamer aan de orde.

Dagnis Jensen, M. e.a.

Out of time?: national parliaments and early decision-making in the European Union

Government & Opposition 2015 nr. 2 blz. 240–270

Verslag van een onderzoek naar de invloed op de rol en bevoegdheden van nationale parlementen van vroege overeenkomsten tussen de Raad van de Europese Unie en het Europees parlement.

Edwards, A. e.a.

Kansen en dilemma's van digitale democratie: wat kan digitale burgerbetrokkenheid betekenen voor het Nederlandse parlement?

Den Haag, 2015

Analyse van lokale en (inter)nationale voorbeelden van digitale burgerbetrokkenheid. Wat is er bekend over de effectiviteit, representativiteit, legitimiteit en (potentiële) effecten op het parlementaire werk. Het blijkt dat er niet alleen kansen zijn, maar zeker ook dilemma's die bijvoorbeeld voortkomen uit de spanningen tussen nieuwe vormen van burgerbetrokkenheid en bestaande politieke structuren. Zo bestaat er een spanning tussen de (online) steeds duidelijker gearticuleerde meningen en voorkeuren van (groepen) burgers enerzijds, en voldoende ruimte voor een zelfstandige politieke oordeelsvorming en afweging door politici anderzijds.

Elzinga, D.J.

Brief Kamervoorzitter laat baaierd aan problemen zien: onderzoek lek commissie kansloos

Binnenlands Bestuur 2015 nr. 23 blz. 13

De commissie die onderzoek moet doen naar het lek van de «commissie-Stiekem» is opgezadeld met een onmogelijke opdracht. De Kamer heeft dat aan zichzelf te wijten omdat de verstandige aanbevelingen van de commissie-De Wijkerslooth (onderzoek naar het lekken van Prinsjesdagstukken) destijds zijn genegeerd.

Hartmans, R.

200 jaar Staten-Generaal

Historisch Nieuwsblad 2015 nr. 10 blz. 72–79

Vijf hoogtepunten en vijf dieptepunten van twee eeuwen Staten-Generaal.

Hoogtepunten:

- 1866–1868: De vertrouwensregel
- 1886: Parlementaire enquête
- 1939: motie-Deckers
- 1972: Drie van Breda
- 1999: De nacht van Wiegel

Dieptepunten:

- 1988: Kamerleden groeten Domela Nieuwenhuis niet
- 1939: Handgemeen in de Kamer
- 1945 -1946: Het parlement buiten spel
- 1966: De nacht van Schmelzer
- 2010: Formatie kabinet Rutte-I

Keulen, M. van

Parlementaire samenwerking in Europa: een speelveld in beweging

Internationale Spectator 2015 nr. 1 blz. 1–4

Beschouwing over de rol en invloed van nationale parlementen op het Europese besluitvormingsproces. Uit diverse onderzoeken blijkt dat parlementen veel van elkaar kunnen leren en samenwerken op het Europese speelveld. Een groep gelijkgezinde parlementen ter grootte van een blokkerende minderheid kan grote invloed hebben op de kwaliteitsverbetering van Europees beleid.

Lochem, P.J.P.M. van

Objets trouvés: de inclusieve wetgever als groeiend ideaal

Regelmaat 2015 nr. 4 blz. 291–303

Een inclusieve wetgever is een wetgever die alle bestaande opvattingen en belangen in beschouwing neemt en afweegt alvorens te besluiten. Ingegaan wordt op de vraag naar de aandacht van de Tweede Kamer voor wetgeving in het algemeen, op de vraag of de Kamer de inclusiviteit van de voorbereidingsfase honoreert, op de deelname van de Kamerfracties aan de plenaire behandeling en hun gerichtheid daarbij op inclusiviteit.

Meeus, T.J.

Haagse invloeden: hoe Nederlandse politiek echt werkt

Amsterdam, 2015

Bevat de volgende bijdragen:

- De PVV van binnenuit: hoe het werkelijk toegaat in Wilders» wereld
- De groei van de minipolitiek: de valkuil van politiek als doelgroepenproject
- Haagse invloed als handelswaar: politiek als bedrijfstak voor lobbyisten en oud-bewindslieden
- Macht die uit beeld moet blijven: welke topambtenaren zetten binnenskamers de toon?
- Hoe politici hun greep op de media vergroten: «Geef ze een quootje, dan zijn ze tevreden»
- What the matter with Woerden?: de politieke actualiteit van de Anthonie van Dijkstraat
- Een ander bestel met minder politiek: «De democratie staat te koop: het wachten is op een koper»
- Ruimte op rechts: is er een antiliberaal moment aangebroken?
- Politiek als reclame: «Wat ben ik goed! Wat ben ik ontzettend goed!»
- De AIJD van binnenuit: hoe het werkelijk toegaat in Plasterks wereld

Neuhold, C. e.a.

Themagedeelte over nationale parlementen op het Europese toneel

Internationale Spectator 2015 nr. 8 blz. 1–48

Themagedeelte over de sterkere rol voor nationale parlementen in het meerlagige systeem van de Europese Unie.

De volgende bijdragen zijn opgenomen:

- Een blik op het veld. Het effect van het Verdrag van Lissabon op nationale parlementen in Europese Zaken / C. Neuhold
- Kaartspel om de macht / H. Reiding en A. Groen
- Parlementen dansen de Europese quickstep / M. van Keulen
- De Eerste Kamer en «Europa» / F. Bergman en I. van den Driessche
- Greep uit Grip: Hoe een Kamercommissie Europa behandelt / L. Vermeer

Os, P. van

Mediacircus Binnenhof

De Republikein 2015 nr. 1 blz. 12–16

Ingegaan wordt op de verwevenheid tussen politici en parlementair journalisten. Is deze relatie bedreigend voor de democratie?

Poppelaars, S.

Europese invloed op het budgetrecht

Ars Aequi 2015 nr. 2 blz. 90–92

De Algemene Rekenkamer, de Afdeling advisering van de Raad van State en (een werkgroep vanuit) de Tweede Kamer hebben ieder afzonderlijk onderzoek gedaan naar de spanning tussen Europese integratie en het budgetrecht van het nationale parlement. De verschillende onderzoeken worden naast elkaar gezet en ingegaan wordt op de vraag op welke punten de oordelen van elkaar verschillen. Ook wordt kort bezien welke oorzaken aan deze verschillen ten grondslag liggen.

Roorda, C. e.a.

Eerste en Tweede Kamer. Een ander kiesstelsel en een andere taakverdeling. Eerste en Tweede Kamer revisited? Naschrift

Nederlands Juristenblad 2015 nr. 8 blz. 503–508

Nederlands Juristenblad 2015 nr. 14 blz. 888

Voorstel om de Eerste Kamer rechtstreeks te kiezen maar haar wel een andere taak te geven die inspeelt op haar sterke kanten: de wetgevende taak. De Tweede Kamer krijgt dan exclusief alle andere parlementaire taken. De vertrouwensregel zal gelden tussen regering en Tweede Kamer, dus niet tussen regering en Eerste Kamer. De Eerste Kamer heeft een vaste zittingsduur. De regering zal de Eerste Kamer moeten overtuigen van het belang van een wet. Daarmee wordt het primaat van de wetgever boven de partijpolitiek gevestigd.

Met een reactie van hoogleraar Degenkamp en een naschrift van Roorda.

Santen, R. van e.a.

When politics becomes news: an analysis of parliamentary questions and press coverage in three West European countries

Acta Politica 2015 nr. 1 blz. 45–63

Verslag van een onderzoek naar welke factoren bepalen of Kamervragen aandacht in de pers krijgen. Dit is onderzocht voor Nederland, Frankrijk en Duitsland. Bepalend blijkt de al bestaande aandacht voor het onderwerp in de pers. In Frankrijk en Nederland verhoogt kritiek op bewindslieden de kans dat er aandacht voor een vraag komt in de pers. In Nederland zijn mondelinge vragen het meest nieuwswaardig, in Duitsland juist het minst.

Smit, D.

Het belang van het Binnenhof: twee eeuwen Haagse politiek, huisvesting en herinnering

Amsterdam, 2015

Geschiedenis van het Haagse Binnenhof als zetel van regering en parlement. Gedurende de negentiende en twintigste eeuw stond de huisvesting van de belangrijkste politieke organen van ons land voortdurend ter discussie. Getoond wordt hoe het oude machtscentrum van de Republiek zich in de voorbije tweehonderd jaar als toneel van de politiek kon handhaven en uiteindelijk uitgroeide tot één van de bekendste plekken in het land.

Snel, J.D.

Forum Privilegiatum: een Kamerlid voor de Hoge Raad?

Christen Democratische Verkenningen 2015 winter blz. 20–21

Ingegaan wordt op de vraag of Tweede Kamerleden daadwerkelijk terecht kunnen staan voor de Hoge Raad voor het lekken uit de commissie voor inlichtingen- en veiligheidsdiensten. Er is geen opmerkelijk geheim geschonden. Elke wettelijke grondslag voor de verregaande bevoegdheden van de onderzoekscommissie Schouten ontbreekt. De Tweede Kamer negeerde het vereiste dat vijf Kamerleden schriftelijke en met opgave van feiten een aanklacht tegen een met name genoemd persoon moeten indienen. Het zal niet tot een veroordeling komen.

Thomassen, T.

Onderzoeksgids: Instrumenten van de macht. De Staten-Generaal en hun archieven 1576–1796

Amsterdam, 2015

Gedetailleerde analyse van de archieven van de Staten-Generaal in de periode 1576–1796 en van de werkprocessen die deze archieven hebben gegenereerd (De Staten-Generaal als archiefvormer).